

MESLEKTEN EĞİTİMCİ ZİVER BEY'İN ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Mustafa Şanal¹ - Temel Topal²

Öz

Öğretmen yetiştirme meselesi genelde tarihçilerin özelde ise Türk eğitim tarihçilerinin üzerinde durdukları, araştırma-inceleme yaptıkları konuların başında gelmektedir. Tanzimat ile birlikte Osmanlı Devletinin birçok kademesinde görülmeye başlanan yenileşme hareketleri, kuşkusuz öğretmen yetiştirme ve “öğretmen” anlayışında da yeni görüşlerin ve uygulamaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Tanzimat döneminden itibaren eğitimin bir bilim olarak kabul edilmesi üzerine dönemin aydın ve eğitimcileri, öğretim yöntemleri, okuma-yazma öğretimi, yeni öğretim yöntemlerinin uygulanması gibi çeşitli sorunların üzerinde durmaya başlamışlar, kitabî ve takriri öğretimi eleştirmişler, ezbere dayalı öğretimin terk edilerek dayanın öğretimde yerinin olmadığı görüşünü benimsemişler, bireysel öğretimden sınıf ve şube sistemine geçilmesini isteyerek, okuma-yazma öğretimine aynı oranda önem verilmesini talep etmişlerdir Ziver Bey, bu konulardaki görüşlerini yazmış olduğu eserler ile dile getiren öncü eğitimcilerden birisidir. Bu çalışmada Ziver Bey'in öğretmenlik mesleğine ve bu mesleğe ilişkin görüşlerine birinci ve ikincil kaynaklardan yararlanılarak yer verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ziver Bey, Öğretmen Yetiştirme, Öğretmenlik Mesleği

---

¹ Prof. Dr., Giresun Üniversitesi. Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Giresun,
E-Posta: mustafa.sanal@giresun.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr., Giresun Üniversitesi. Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Giresun,
E-Posta: temeltopal@hotmail.com

OPINIONS OF PROFESSIONAL EDUCATOR ZIVER BEY'S ON TEACHING PROFESSION

Mustafa Şanal – Temel Topal

ABSTRACT

Teacher training is of the most important of the issues of historians in general and in particular for Turkish educational historians, it is at the forefront of their researches and studies. The renewal movements that begun to be seen at several levels of the Ottoman State together with Tanzimat led to bring forward ideas and practices in teacher education and "teacher" understanding. On the basis of accepting education as a science from the Tanzimat period, the intellectuals and the educators started to focus on various problems such as teaching methods, literacy teaching, application of new teaching methods, criticized booked based teaching and oral presentation, and they are in favor of abandonment of memorization-based teaching and adoption of the notion that there is no place for beating in teaching, demanded that reading and writing instruction should be given as equal importance and preferred to switching from individual instruction, branch system to class system. Ziver Bey was one of the pioneer educators who expressed his views on these issues with his studies. In this study, Ziver Bey's teaching profession and his views on this profession have been tried to be used by drawing on first and secondary sources.

Keywords: Ziver Bey, Teacher Training, Teaching Profession

Giriş

Bireylerin yaşamlarının büyük bir bölümünü çalışarak geçirdiği ve para kazandığı bir uğraş olan meslek; toplumsal, kültürel ve ekonomik yapının ve teknolojinin gerektirdiği bir iş bölümü sonucu ortaya çıkmış, profesyonel bir uğraş alanıdır (Çelebi, 2014; 117; Güçlü, 2014). Fotoğrafa bu açıdan bakıldığında öğretmenlik mesleğinin dünyanın bilinen en eski mesleklerinden birisi olduğu kendiliğinden görülecektir. İnsanoğlu, varoluşundan itibaren içerisinde yaşamış olduğu dış çevreye uyum sağlayabilmek için öğrenme ve öğretme etkinliğini kendisinin en temel görevlerinden birisi olarak telakki etmiş, bu telakki zamanla adına “öğretmenlik” denilen profesyonel bir mesleğe dönüşmüştür (Çelikten, Şanal, Yeni; 207-237; Güçlü ve Bozgeyikli, 2016). Ancak bu tagayyür ve tebeddül hiç de kolay olmamıştır. Kimi zaman “**bilen öğretir**” parolası ile herkesin öğretmenlik yapabileceği galatinin esiri olunmuş, kimi zaman da “**açıkta mı kalsın**” endişesi ile öğretmenlik mesleğine ilgili ilgisiz kimseler atanmıştır. Zaman içerisinde “*bugün, dünün yarınıdır*” anlayışı zihinlerde ve algılarda öylesine yer edinmiştir ki, öğretmenlik mesleği geniş kitleler tarafından herkesin yapabileceği iş olarak kabul edilmiştir. Bu hilkat garibesine öğretmenlik mesleğine gönül veren, bu mesleğin kendisine ait mesleki özelliklerinin olduğunu dile getiren kadirşinas eğitimciler, yöneticiler yazdıkları eserler ile ve çok çeşitli yönetim mekanizmasındaki faaliyetleri ile karşı koymaya çalışmışlardır. Bu erdemli karşı koyuş hareketinin öncülerinden birisi de Ziver Bey’dir.

Ziver Bey, meslekten bir eğitimci, eğitim yöneticisi ve mülki idarecidir. Memalik-i Osmaniye’nin muhtelif yerlerinde yapmış olduğu idari ve mülki görevleri, yazmış olduğu eğitim bilimi ve tarih kitapları ile yaşadığı dönemin önde gelen isimlerinden birisi olmaya hak kazanan fakat günümüzde çeşitli nedenlerle unutulmaya yüz tutan bir eğitimcidir. Ziver Bey’in günümüzde fazla tanınmamasının ana nedenlerinden birisi, hayatı hakkında fazla bilgiye sahip olunamamasıdır. Bilindiği kadarıyla Ziver Bey, uzun yıllar çeşitli vilayetlerde maarif müdürlüğü görevinde bulunmuştur. İlk olarak bu göreve Cezayir-i Bahr-i Sefid’de 1891 yılında başlamış, 1896 yılına kadar bu görevini ikame etmiştir. 1896 yılında Halep’e tayin olmuş, ancak Halep’e hiç gitmeden İşkodra’ya tayin olmuşsa da bu göreve başlamadan Trabzon’a Maarif Müdürü olarak atanmıştır. Trabzon Maarif Müdürlüğü görevini iki yıl kadar sürdüren Ziver Bey, Edirne Maarif Müdürlüğü görevine atanmıştır. Edirne’de bir yıl görev yaptıktan sonra 16 Aralık 1901 tarihinde Yanya Maarif Müdürü Celal Bey ile becayiş yaparak birbirlerinin yerine tayin olmuşlardır. Ancak Ziver Bey, bu görevini kısa bir süre devam ettirmiş, Görice’de teftişte olduğu bir sırada göreve gitmediği gerekçesiyle azledilmiş, yerine İzmir Maarif Müdürü Namık

Efendi tayin edilmiştir. Ziver Bey, bir süre sonra görevinin başına tekrar dönmüştür. Ziver Bey, Yanya'da da uzun süreli kalamamıştır. Yanya Maarif müdürlüğü görevinden Kosova Maarif Müdürlüğü görevine tayin olmuştur. Ziver Bey, Cezayir-i Bahr-i Sefid'deki görevi sırasında 5 Kânunusani 1308'de tamamladığı "Rodos Tarihi" isimli bir eser kaleme almış ve bu eser 1896 yılında Rodos vilayet matbaasında basılmıştır (Nizamoğlu, 2013; 212-213). Ziver Bey'in Rumeli'de Edirne ve Yanya'da maarif müdürlüğü görevlerinde bulunması bölgeyi yakından tanınmasını, balkan kaynaklı olarak gelişen ve İstanbul-Selanik-İzmir üçgeni üzerinden Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde giren batı kaynaklı eğitim hareketlerinin öncülerinden birisi olmasını sağlamıştır.

Bu çalışmada Ziver Bey'in eğitimci yönünden hareketle, öğretmenlik mesleğine bakışına ve öğretmenlik mesleği hakkındaki görüşlerinin neler olduğuna birinci ve ikinci dereceden önem arz eden kaynaklardan yararlanarak değinilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla bu çalışma, üç ana başlık üzerine temellendirilmiştir. Bu başlıklar şunlardır:

- a-Ziver Bey'in "Bedraka-i Muallimin" Adlı Pedagojik Eseri,
- b-Ziver Bey'in Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Görüşleri,
- c-Ziver Bey'in Türk Eğitim Tarihi İçerisindeki Yeri ve Önemi.

A-Ziver Bey'in "Bedraka-i Muallimin" Adlı Pedagojik Eseri

Tanzimat ile birlikte durgun Osmanlı toplumu ve kurumlarında başlatılan yenileşme hareketleri, kuşkusuz öğretmen yetiştirme ve "öğretmen" anlayışında da yeni görüşlerin ve uygulamaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dönemde eğitimin bir bilim olarak kabul edilmesi üzerine dönemin aydın ve eğitimcileri, öğretim yöntemleri, okuma-yazma öğretimi, yeni öğretim yöntemlerinin uygulanması gibi çeşitli sorunların üzerinde durmaya başlamışlar, kitabî ve takriri öğretimi eleştirmişler, ezbere dayalı öğretimin terk edilerek dayanın öğretimde yerinin olmadığı görüşünü benimsemişler, bireysel öğretimden sınıf ve şube sistemine geçilmesini isteyerek, okuma-yazma öğretimine de aynı oranda önem verilmesini talep etmişlerdir (Şanal, 2003; 116-122). Ziver Bey, bu konulardaki görüşlerini "Bedraka-i Muallimin" (Öğretmenlere Rehber, Klavuz) adlı eseri ile dile getiren öncü eğitimcilerimizden birisidir. Ziver Bey kitabını on altı yıllık tecrübe ışığında öğretmenlere eğitim-öğretim faaliyetlerinde başarılı olmaları amacıyla kaleme almış, bu eserini yazarken az çok ilgili bazı kitapları tetkik ettiğine de vurgu yapmıştır (Ziver, 1323; 3-6). Eser, 1323 (1907) yılında Ziver Bey Yahya Maarif Müdürü iken yazılmış olup toplam 157 sayfadan ibarettir (Şanal, 2002; 247-275). Kitabın giriş kısmında eski zamanlardan beri eğitim-öğretim faaliyetlerine önem verildiğinin üzerinde durulmuş, daha sonra ise sırasıyla şu konulara yer verilmiştir:

Birinci Fasıl:1- Usûl-i Tâlim ve Fevâidi, 2-Mektep Binalarının Suver-i İnşaiyesi, 3-Mekteplerin Taksimatı, 4-Mekteplerin İntizâmı-Tefriş ve Tezyini, 5-Tashîn, 6-Tenvir, 7-Mekteplerde Âlât ve Levâzım-ı Tedrisiye, 8-Defter, 9-Kütüphane, 10-Mütâlaahâne, 11- Müze, 12-Bahçe, 13-Mekteplerde Hıfzıssihha, 14-Mekteplerde Emrâz ve Takayyüdât;

İkinci Fasıl: 1-Maarif Nizamnamesi Erbâb-ı Tahsil ve Kayd Kabul, 2-Erbâb-ı Tahsil, 3-Kayd ve Kabul, 4-Sınıf Teşkili, 5-Teşhis-i Şakirdan, 6-Devam, 7- Adâb-ı Mekteb, 8-Mükâfat ve Sûret-i Taktir ve İtâsı, 9- Mücazât ve Sûret-i Tertip ve İcrası;

Üçüncü Fasıl: 1- Meslek-i Tedris ve Fazîleti, 2-Muallim ve Muallimeler-Bunlarda Aranacak Meziyet ve Vâkar ve Haysiyet, 3-Muallim ve Muallimelerin İlk Vâzifesi, 4-Muallimlerin Esna-i Tedristeki Vâzîyetleri, 5-Muallimlerde Esbâb-ı İdbâr, 6-Muallimleri İkdâr ve İâşe-Mesken Bahsi;

Dördüncü Fasıl: 1-Sene-i Tedrisiye Hazırlığı, 2-Dürûs-ı Evkât Muayene Cetvelleri, 3- Teneffüs ve İstirahat, 4-Bazı Derslerin Vech-i Tâlimi-Kıraat, 5-Yazı-Hüsn-i Hat, 6-İmlâ, 7-Lisân-ı Türkî, 8-Ulûm-ı Diniye, 9-Coğrafya, 10-Tarih, 11-Vazife Tashihi;

Beşinci Fasıl:1-İmtihân ve Derece Taktiri, 2-Tevzi-i Mükâfat, 3-Tatil-Eyyam-ı Tatilde Mektepler, 4-Esna-i Tatilde Talebenin Ellerindeki Meşguliyeti, 5-Memurin-i Maarif-Memurin-i Mülkiye, 6-Müfettişler ve Sûret-i Teftişi, 7-Bazı Muâmelat ve Numûneleri (Ziver, 1323; 1-3).

Yukarıda içindekiler kısmı verilen 157 sayfalık bu eserde eğitim, yönetim ve hatta denetim konusuna yer verildiği görülecektir. Cavit Binbaşoğlu bu kitap ile birlikte Türkiye’de “Eğitim Bilimleri” alanına ilk defa “Denetim” işinin girdiğine vurgu yapmıştır (Binbaşoğlu, 1995; 60). Çok sayıda pratik örneklere de yer verilen bu kitaptan öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının o dönem ve sonrasında da istifade ettikleri rahatlıkla söylenebilir. Fuat Gündüzalp ise bu eser ile o dönemin üç sınıflı bir ilkokul öğretmenine lazım olan hem eğitim, hem öğretim, hem de yönetim bilgilerini mümkün olduğu kadar sade bir ifade ile pratik bir surette dile getirildiğini ileri sürmüştür (Gündüzalp, 4). Ziver Bey’in kitabında kullandığı dil, sade bir dildir. Anlatmış olduğu konuların daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla vermiş olduğu örnekler ise okuyucu tarafından rahatlıkla anlaşılacak düzeyde ve kolaylıktadır.

B-Ziver Bey’in Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Görüşleri

Ziver Bey’e göre öğretmensiz bir eğitim-öğretim hizmeti verilemez. O’na göre öğretmenler eğitim-öğretim hizmetinin en temel taşlarından birisidir (Ziver,

1323; 10). Günümüz eğitim anlayışı, “öğrenci, öğretmen, öğrenme-öğretme süreci ve çevre” sacayakları üzerine temellenmektedir (Gürsoy, 2016; 162; Güçlü, 2002; Şanal ve Durmuşçelebi, 2010). Bu dört temel sacayak birbiri ile sürekli olarak iletişim içerisinde olup, hem birbirlerini etkilerler, hem de birbirlerinden etkilenirler. Aralarındaki bu entropiye “pedagojik ilişki”, “pedagojik örtü” veya “eğitsel ortam” adı da verilmektedir. Ziver Bey, eğitim-öğretim sürecinde bu önemli noktadan hareketle öğretmensiz bir eğitim ve öğretim sürecinin olamayacağını ifade ederek, günümüz pedagojisinin verilerine uygun bir tavır sergilemiştir.

Ziver Bey, ilk olarak çocuk terbiyesinin önemi üzerinde durmuş ve bu terbiyenin nasıl verileceği konusunda öğretmenlerin kesin olarak bilgi sahibi olmalarını koşturmuştur. O'na göre mesleğe yeni başlayan bir öğretmen, gelişim psikolojisinin ve çocuk eğitiminin temel verileri hakkında detaylı bir bilgiye sahip olmalıdır (Ziver, 1323; 7). Günümüzde eğitim fakültelerinin ders programları incelenip öğretmen adaylarının “gelişim psikolojisi” ve “rehberlik” gibi öğretmenlik mesleğine yönelik bazı dersleri aldıkları hatırlandığında Ziver Bey'in bu önerisinin kendi yaşadığı döneminin ötesinde bir görüş olduğu ortaya çıkacaktır. Aynı zamanda Ziver Bey, öğretmenlerin öğrencilerini her açıdan tanımaları gerektiğini öğretmenlik mesleğinin temel şartlarından birisi olarak kabul etmiştir. Çünkü öğretmenler, öğrencilerinin doktorudurlar. **Öğretmenlerin tedaviye çalıştığı maraz ise “cehalet” hastalığıdır.** Bu amaçla öğretmenler, okula yeni başlayan öğrencileri hakkında ebeveynlerinden bilgi alıp, kendi gözlem ve tecrübeleri ile bu bilgileri eşleştirip bir senteze varmalı ve bu senteze göre eğitim-öğretim faaliyetinde bulunmalıdırlar (Ziver, 1323; 50-52). Ziver Bey'in bu görüşü günümüz öğrenciyi temel alan eğitim öğretim anlayışı ve uygulamaları ile tutarlılık göstermektedir (Topal, 2016; 8-14). Ayrıca tespit edebildiği kadarıyla eğitim tarihimizde öğretmenleri ilk kez doktorlara, öğrencileri de onların hastasına benzeten kişi Ziver Bey'dir.

Ziver Bey'e göre öğretmenler, mesleki alan bilgisi açısından yetkin ve liyakatli olmalarının yanı sıra davranışsal açıdan ahlâklı, güvenilir ve dürüst olmalı, eylem-söylem açısından da tutarlı ve kararlı olmalıdırlar (Ziver, 1323; 68-69). O'na göre mesleki alan bilgisi açısından yeterli olan öğretmenlere öğrencilerin saygı, sevgi ve hürmet göstermeleri kadar doğal bir şey yoktur. Ancak mesleki alan bilgisi açısından yetersiz olan ve sadece para için derslerine girip çıkan öğretmenlerin öğrenciler tarafından sevilmemesi ve kendilerine gerekli sevgi, saygı ve sevginin gösterilmemesi de mümkündür. Dolayısıyla Ziver Bey'e göre öncelikle öğretmenler geniş ve yetkin bir meslekî alan bilgisine ve ahlaki bir kişilik yapısına sahip olmalıdırlar (Ziver, 1323; 68). Ziver Bey bu isteğini “...**ezcümle gerek beynelhâk ve gerek mektep dâhilinde talebe ve hatta kendi refikasınca liyâkat sahibi bulunduğu teslim olunmalıdır. Bu ilk nazar o muallim için tabiatıyla hürmet ve riâyeti celb eder** (Ziver, 1323;

70)” sözleri ile dile getirmiştir. Ziver Bey, bu sözlerinin ardından öğretmenlerin sadece meslekî bilgi açısından yeterli ve yetkin olmalarını yeterli görmemiş, yukarıda da değinildiği gibi, öğretmenlerin aynı zamanda ahlâklı kişiler olması gerektiği de vurgulayarak, bu konunun önemine “*...şu halde bir muallimin sözü özü bir olup vazifeden gayrı bir şeyle iştigal etmesi lazım gelmez. Derste, hariçte zî-vekar ve ciddi bulunmak, oturup kalktığı yeri bilmek, münasebet olmayacak şeylerden bahsetmemek, fenalığa, zevke ve sefa-hate müteallik bir bahse girişmemek ve o zeminde söz karıştıranları dinlemeyip onlardan ayrılmak, doğruluktan zevk almak ve doğru tanınmak, herkesle sık görüşmemek, istihzâ veya hakâreti imâ eden sözleri söylememek kesr-i galeb edebilen adât-ı mahalliye ve aile bahislerini kâle almak, ibrâz-ı şiddet eylememek ve bil-husus ve veli nimet-i bimentimiz padişahımız efendimiz hazretlerinin ez-ziyâde ömür ve şevkat-i mülûkâne-leri ed’iye-i hayriyyesini tilâvete ve memleketin mamuriyet ve saadet haline cümleyi davet ve teşvikte bulunmak bir muallim için en evvel nazar-ı ihtimama alınacak vezâifededir* (Ziver, 1323; 71)” sözü ile dikkat çekmeye çalışmıştır. Ziver bu sözleri ile kendi döneminin öğretmen anlayış ve profilini tasvir etmiş, halktan kopuk, ancak gerekli durumlarda halkın içerisine karışan, sadece kendi işi ile ilgilenen, dönemin padişahu ve devletin geleceğine dua etmeyi kendisine görev edinen bir öğretmen tipi vurgulamıştır. Ziver Bey’in böyle bir öğretmen tipolojisi çizmesinin arka planında o devrin, sosyal, siyasal şartları birincil etken olarak ön planda yer almaktadır. Günümüz eğitim anlayışında öğretmen, halka en yakın, en açık bir şekilde ve en uça hizmet veren bir mesleğin üyesi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle öğretmenin çevre rolleri arasında toplumun kalkınmasına hizmet, halk sağlığına hizmet, halkın manevi ve kültürel değerlerinin korunması ve geliştirilmesine hizmet gibi önemli rolleri de bulunmaktadır (Şanal, 1999; 55). Ziver Bey öğretmenlerden öğrencilerini dindar bir şekilde yetiştirmelerini de talep etmiştir. Öğretmenlere öğrencilere namaz surelerini, namaz kılma usullerini ve İslamiyet’in diğer emirlerini öğreterek, padişaha ve din kardeşlerine duacı olmaları davranışını kazandırmalarını salık vermiştir. Ziver Bey’e göre özellikle köy öğretmenleri gittikleri köylerde köylüye aynı zamanda dinî açıdan rol model olmalı ve onlara liderlik de yapmalıdırlar. Dinî ve ahlâkî vaaz ve sohbetlerin yanı sıra nişan, nikâh kıyımı gibi faaliyetlerde öğretmenler aktif rol oynamalıdırlar (Ziver, 1323; 101-103). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Ziver Bey’in bir öğretmenin kimliğinde bulunması gereken sıfatlar arasında “dindarlık” sıfatını önemli bir özellik olarak kabul ettiği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Ziver Bey’e göre öğretmenin eğitim-öğretim görevi sınıfa girmesi ile başlar. Öğretmen, derse başlamadan önce ilk olarak yoklama yapmalıdır. Derse gelip ve gelmeyen öğrencilerin isimlerinin karşısına artı ve eksi işareti koymak suretiyle derste bulunan ve bulunmayan öğrenciler tespit etmelidir. O’na göre

öğretim hizmeti vermek nasıl öğretmenden beklenen resmi bir görev ise yoklama almak da öğretmenden beklenen resmi bir görevdir. Bu açıdan yoklama için harcanan zaman, boşa harcanan zaman olarak kabul edilmemeli, bu uygulamanın dersin bir parçası olduğu unutulmamalıdır (Çelikkaya, 1997; 200). Yoklama alındıktan sonra öğretmen hemen derse başlamalıdır. Öğretmen dersini anlatırken anlatmış olduğu konunun öğrenciler tarafından daha iyi anlaşılabilmesi için öğrencilerin sınıftaki oturma biçimlerine azami ölçüde dikkat etmelidir. Ayakta kalan veya oturduğu konum itibarıyla kendisinin anlattıklarını duyması mümkün olmayan öğrencilerin yerlerini değiştirmelidir. Bu amaçla rahlelerin ve öğretmen kürsüsünün, buralara oturan öğrencilerin öğretmeni rahatlıkla görebilmelerine ve işitebilmelerine imkân verecek bir tarzda yapılması şarttır. Öğretmen, ders anlatırken her öğrencisini rahatlıkla görebilmeli, öğrencilerin dikkatlerinin kendi üzerine yoğunlaşmasını sağlamalıdır. Öğretmenler, kürsüden ayrılmalarını gerektiren bir sebep olmadığı müddetçe yerlerinden kesinlikle kalkmamalıdır. Başlarından fes ve sarıklarını kesinlikle çıkarmamalıdır. Sınıfta sigara içmemeli, gülünç hikâyeler anlatmamalı, sınıfta diğer öğretmenler aleyhinde konuşmamalı, sakal, bıyık ve burunları ile oynamamalı, öğrencilerden kalem, kalem tıraş, kâğıt gibi malzemeleri istememeli, tırnaklarını sınıfta kesmemeli ve derslerine vaktinde girip vaktinde çıkmalıdır (Ziver, 1323; 73-74). Ziver Bey'e göre öğretmenler; a-Görevini ihmal etmeye başlamaları, b-öğrencileri ile laubali olmaya başlamaları, c-Öğrencileri arasında ayrımcılık yapmaya başlamaları, d-öğrencilerini yeteri kadar derslere motive edememeleri ve onlara derslerine çalışabilme yeteneğini kazandırılmaları, e-öğretmenlik mesleğinden bıkip usanarak derslere vaktinde girip çıkmamaları, öğrencilere kötü davranmaya başlamaları durumunda başarısız olurlar (Ziver, 1323; 75-76). Dolayısıyla öğretmenlerin meslekî alanda başarılı olabilmesi için yukarıda belirtilen olumsuz davranışları göstermemeleri elzemdir. Oysa öğretmenlik mesleği ülkemizin ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmesinde son derece etkili ve önemli olan bir meslektir. Öğretmen, öğrencilere kazandıracığı bilgi ve becerilerle kaliteli insan gücü ihtiyacının karşılanmasına ve dolayısıyla da ülke kalkınmasına büyük katkıda bulunmaktadır. Bundan başka öğretmen, öğrencilerine çağdaş yaşamın ve çalışma hayatının özelliklerini tanıtacak fırsatlar yaratarak toplumsal ve kültürel evrimin de hızını artırır (Oğuzkan, 1988; 62). Ziver Bey, öğretmenleri toplumsal kalkınmanın manivelası olarak kabul etmiş, öğretmenlerin mali açıdan rahat bir yaşam standardına sahip olmalarının önemi üzerinde durmuş, onların barınma sorunlarının (lojman) bir an önce çözülmesinin önemine de vurgu yapmıştır (Ziver, 1323; 76-78).

Ziver Bey, okulların ya Ağustos'un yirmi birinde ya da Eylül'ün birinde açılmasının ve on ay süreyle okullarda eğitim-öğretim hizmetinin verilmesinin önemi üzerinde durmuştur. On aylık eğitim-öğretim süreci sonunda yapılacak

olan sınavlar ve mezuniyet töreninin nihayetinde okulların tatile girmesini önermiş, tatil süresince öğretmenlerden o ana kadar okuyamadıkları, almaya fırsat bulamadıkları kitapları alıp okuyarak kendilerini yeni eğitim-öğretim yılına hazırlamalarını istemiştir. Okul müdürleri ve idarecilerin ise tatil süresince okulu tadilattan geçirerek okul binasının eksiklerini gidermelerinin önemi üzerinde durmuştur (Ziver, 1323; 117-118). Ayrıca tatil zamanında öğretmenlerden öğrencilere tatil süresini verimli geçirmeleri amacıyla onlara bazı görev ve ödevler vermelerini istemiştir. Örneğin bir veya birkaç kitabın tatil süresi içinde okunmasının yanı sıra ufak tefek hikâyelerin yazdırılması gibi aktivitelerin ödev olarak öğrencilere verilmesinin öğrencilerin kişisel ve eğitsel gelişimleri açısından faydalı olacağını vurgulamış, öğrencilere tatilde ellerine geçecek olan para ile sadece yiyecek maddeleri değil kitap da almalarının da öğütlenmesinin önemi üzerinde durmuştur (Ziver, 1323; 120-121). Ziver Bey'e göre öğrencilerin okula kayıtları ise 15 Ağustos-1 Eylül tarihleri arasında yapılmalıdır. Bu tarihler arasında okula kayıt yaptıran öğrenciler bir sınavdan geçirilmeli ve aynı ya da birbirine yakın puan alan aynı yaştaki öğrenciler kendi aralarında gruplandırılarak belirli sınıflara yerleştirilmelidirler (Ziver, 1323; 79-80).

Ziver Bey, öğretim yılı içerisinde okulun ve okuldaki öğretmenlerin müfettişler tarafından mutlaka teftişten geçirilmesini istemiştir ki, o bu görüşü ile eğitim tarihimizde "teftiş" konusunu bir meslek dersi kitabında konu edinen eğitimcilerden birisi olma özelliği göstermiştir. O'na göre bir okul ister iptidai isterse âli derecede olsun mutlak surette teftiş edilmelidir. Bu okulları teftiş edecek müfettişler ise maarif müdürleridir (Ziver, 1323; 124). Ziver Bey'in bu kitabını yazdığı tarihte Yanya Vilayeti Maarif Müdürü olduğu düşünülecek olursa, onun bu önerisinin önemi daha da iyi anlaşılacaktır. Teftişe öncelikle mektebin idari açıdan denetlenmesi ile başlanmalıdır. Daha sonra öğretmenlerin teftişine geçilmelidir. Müfettiş, öncelikle öğretmenlerin ders programlarına bakarak teftiş edeceği öğretmenin ders saatinde ders vermekte olduğu sınıfa girmelidir. Öncelikle öğretmenin nasıl ve ne şekilde ders anlattığını dinlemeli, gerek görürse sınıftaki öğrencilerden bir veya birkaçına derste öğretmenin anlattığı konu ile ilgili olarak çeşitli sorular sormalıdır. Daha sonra öğrencilerin defterlerini kontrol etmelidir. Sonra öğretmenin hazırlamış olduğu planları gözden geçirmelidir. Ziver Bey'e göre öğretmenlerin bir plan dâhilinde ders anlatmalarının iki önemli faydası vardır. Bu faydalar şunlardır; a-öğretmenler, o günkü derslerinin ne olduğunu ve hangi konuyu anlatacaklarını rahatça takip edebilirler, b-anlatacakları konuyu nasıl ve nelere dikkat ederek anlatacaklarını rahatça takip edebilirler (Ziver, 1323; 126). Müfettişler, teftiş ettikleri öğretmenlerin bir eksiğini veya yanlışını gördükleri zaman bunu direk olarak raporlarına yazma yerine öncelikle o öğretmeni, eksiği veya yanlışından dolayı ikaz etmelidirler. Aynı şey okul müdür ve idarecileri için de geçerlidir.

Müfettişler okuldan ayrılmadan önce okulda gördükleri eksikliklerle ilgili olarak okul müdürüne ayrıntılı bir rapor hazırlayıp vermelidirler. Bir sonraki teftiş kadar bu eksikliklerin giderilmesi hususunda onları uyarmaları gerekmektedir (Ziver, 1323; 126-127).

Ziver Bey, öğretmenlerin öğrencilerini her yönü ile daha iyi tanıyabilmeleri amacıyla ebeveynler ile mutlaka işbirliği yapılmasının önemi üzerinde de durmuştur. O'na göre ebeveynler, çocuklarını her yönü tanırlar. Bu amaçla öğretmenler ebeveynler ile işbirliği yaparak öğrencilerinin geçmiş yaşantıları hakkında yeterli bilgiye sahip olup onların neleri kolay öğrenebilecekleri ve neleri de öğrenirken güçlük yaşayacaklarını hususunda bilgi sahibi olabilirler. Ayrıca öğretmenler, ebeveynlerden almış oldukları bilgiler ışığında onların yaşlarının gerektirdiği davranışları gösterip gösteremedikleri konusunda da belli bir öngörüye sahip olabilirler (Ziver, 1323; 51-52).

C-Ziver Bey'in Türk Eğitim Tarihi İçerisindeki Yeri ve Önemi

1. Ziver Bey, Maarif Müdürü olarak teorik bilgilerini pratikte de uygulama fırsat ve imkânını bulan eğitimcilerden birisidir.
2. Öğretmenlere ve idarecilere, eğitim-öğretim faaliyetlerinde yardımcı olabilmek, onlara yeni eğitim-öğretim usuller hakkında bilgiler verebilmek amacıyla 157 sayfalık "Bedraka-i Muallimîn" adlı eserini kaleme almıştır.
3. Ziver Bey bu eserinde "denetim ve teftiş" konusuna yer vermek suretiyle yaşadığı dönemin ötesinde bir tutum sergilemiştir. Ona göre, okul, okul idaresi ve öğretmenler mutlaka müfettişler tarafından teftiş ve denetimden geçirilmelidir. Müfettişler, teftiş bitiminden sonra idarecilere bir rapor vererek okuldaki uygulamaların eksik, yanlış ve/veya iyi yönlerini bu raporlarında belirtmelidirler.
4. Ziver Bey, geleneksel okullarda yapılan eğitim-öğretim faaliyetlerini şiddetle eleştirmiş, iptidai yöntemler ile çocukların okuma-yazma öğrenmelerinin yıllar aldığı ileri sürmüştür, bu yöntemleri benimseyenlerin geçmiş dönemlerdeki uygulamalardan mutlaka ders alarak bu yöntemleri derhal terk etmelerini istemiş, öğretmenler ve idarecileri geçmiş uygulamalardan ders alınması hususunda şiddetle uyarmıştır.
5. Ziver Bey, öğretmenleri eğitim-öğretim sürecinin önemli bir parçası olarak kabul etmiş, öğretmensiz bir eğitimden söz edilemeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca öğretmenlerin genel kültür ve meslek bilgisinin yanı sıra öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği kabiliyet ve yeteneklere de sahip olmalarının şart olduğunu vurgulamıştır. Ziver Bey, bu isteği ile de yetinmemiş öğretmenlerin aynı zamanda ahlâklı, dindar ve sağlam bir karakter yapısına da sahip olmalarının önemi üzerinde durmuştur.

6. Ziver Bey, öğretim faaliyeti esnasında öğrencilere öğretilecek nesne veya objelerin bizzat kendisinin veya bir modelinin, resminin gösterilmesini istemiştir. Yani öğretmenlerin öğrencilerin gözlerine hitap edecek bir biçimde öğretecekleri şeyleri öğretmelerini istemiştir ki, günümüzde onun bu anlayışı önemli bir öğretim ilkesi olarak kabul edilmektedir. Ziver Bey, bu görüşü ile öğrenen kimsenin öğretilecek nesne ya da varlığın kendisi ile temasa gelmesinin önemi üzerinde durmuştur. Böylece Ziver Bey, somuttan-soyuta ilkesinin verilerine uygun bir görüş ileri sürmüştür. Çünkü elle tutulup gözle görülen somut şeyler, böyle olmayan şeylerden daha kolay kavranmakta, daha iyi öğrenilmektedir. Fakat yaşamda öğretilen her konu böyle olmamaktadır. Bu ilkeye göre, çocuğa öğreteceğimiz bilgiyi, doğal ve somut olarak göstermemiz mümkün olmadığı zaman onun yerine modelini, fotoğrafını, resmini ona benzeyen, onun yerine geçebileceğini düşündüğümüz herhangi bir simgeyi göstererek öğretebilmemiz mümkündür. Ziver Bey de bu pedagojik kaygılardan hareketle bu eğitsel görüşünü ileri sürmüştür.
7. Ziver Bey, sıbyan mekteplerinde “usûl-i tehecci” yöntemi ile yapılan okuma-yazma öğretimini şiddetle eleştirmiştir. Ona göre okuma öğretilirken geleneksel ve hecelemeyle dayanan usûl-i tehecci yöntemi bir an evvel bırakılmalıdır. Bu yöntem ile kelimeler, harflerin uzun uzun hecelenmesi ile okutulmaktaydı: “elif iki üstün, cim esre ci, cim ötre cü, cim üstün ce...gibi.” Ziver Bey’e göre bu yöntem ile okuma öğrenimi bir hayli uzun sürmekte ve en az on yıl zarfında ancak okuma öğrenilebilmekteydi (Ziver, 1323; 88). Oysa yeni usûl ile (usûl-i savtiye yöntemi) ile sıbyan mektebine yeni başlayan bir çocuk bir yıl içerisinde rahatlıkla okuma-yazmayı öğrenebilmektedir. Çünkü bu yöntem ile harflerin sesleri doğrudan doğruya okutulmaktadır (Akyüz, 1999; 177). Bu görüşü ile Ziver Bey, usûl-i cedit hareketinin temsilcilerinden birisi olarak eğitim tarihimizdeki yerini almıştır.
8. Ziver Bey, eğitim-öğretim faaliyeti esnasında öğretmenlerin eğitim-öğretim etkinliklerini kolaylaştırmak amacıyla eğitim teknolojilerinden yararlanmalarının önemi üzerinde de durmuş, böylece eğitim teknolojilerinin öğrenme-öğretme sürecine doğrudan etkisinin önemine vurgu yapan bir eğitimci olarak Türk eğitim tarihinde kendisine haklı bir yer bulmuştur.
9. Ziver Bey, eğitim-öğretim sürecinde teori ile pratik uygulamaların iç içe olmasını önermiştir. Ona göre bir insan ne kadar çok teorik bilgiye sahip olursa olsun, bu bilgileri kullanmadığı, pratikte uygulama

imkânı bulamadığı müddetçe o bilgilerin unutulması içten bile değildir. Dolayısıyla öğretmenler, eğer böyle bir hataya düşmek istemiyorlarsa eğitim-öğretim faaliyetlerinde mutlaka teori ile pratiği iç içe yürütmelidirler. Ziver Bey'in bu görüşünün arka planının iyi anlaşılabilmesi için onun aynı zamanda bir idareci olduğu unutulmamalıdır.

Sonuç

Ziver Bey, meslekten bir eğitimci, eğitim yöneticisi ve mülki idarecidir. Osmanlı Devleti'nin muhtelif yerlerinde yapmış olduğu idari ve mülki görevleri, yazmış olduğu eğitim bilimi ve tarih kitapları ile yaşadığı dönemin önde gelen isimlerinden birisi olan fakat günümüzde çeşitli nedenlerle unutulmaya yüz tutan bir eğitim bilimcidir. İşte bu çalışmada Ziver Bey'in Yanya Maarif Müdürü iken yazmış olduğu "Bedraka-i Muallimin" adlı eserinde öğretmenlere ve öğretmenlik mesleğine ilişkin ileri sürmüş olduğu fikirlerin neler olduğuna ayrıntıları ile yer verilmeye çalışılmıştır. Ziver Bey'in ileri sürmüş olduğu fikirlerinin bir kısmının günümüzde de genel geçerliğini koruduğu tespit edilmiştir. O'nun bazı fikir ve düşünceleri ile zamanın ötesinde bir eğitimci olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Özellikle, öğrenme-öğretme sürecinin merkezine öğrenciyi koyarak "öğrenciden hareket eden" bir eğitim-öğretim anlayışına sahip olması, eğitim-öğretim hizmetinde teftiş ve denetimin önemine vurgu yapması, öğretmenleri cehalet hastalığı ile mücadele eden doktorlara benzetmesi, öğretmenlerin sağlam bir ahlaki kişisel donanıma sahip olmalarının önemi üzerinde durması ve bu minvalde fikir ve düşüncelerini yazmış olduğu eserleri ile kaleme almış olması Ziver Bey'in Türk eğitimi tarihinde haklı bir yere sahip olmasına vesile olmuştur.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Y. (1999). *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999'a)*, İstanbul: Alfa Yayınları
- Binbaşıoğlu, C.(1995). Cavit, *Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi*, İstanbul: MEB yayını
- Çelebi, N. (2014), "Bir Meslek Olarak Öğretmenlik", *Eğitim Bilimine Giriş (Editor: Ayşen Bakıoğlu)*, Ankara: Nobel Yayınları
- Çelikkaya H. (1997), *Eğitime Giriş (Pedagojik Amaçlı)*, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım,
- Çelikten, M., Şanal, M. Ve Yeni, Y. (2005) "Öğretmenlik Mesleği ve Özellikleri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 207-237.

- Güçlü, M. (2014). İlköğretim Dergisinde Yayımlanan Öğretmenlik Mesleği İle İlgili Makalelerin Değerlendirilmesi (1939-1966), *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (2014) 111-127.
- Güçlü, M. (2002). İlköğretimde kalabalık sınıflar sorunu ve çözüm önerileri. *Eğitim Araştırmaları*, (9), 52-58.
- Güçlü, M. ve Bozgeyikli, H. (2016). Öğretmen Adaylarının Türk Eğitim Tarihi Dersine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi, *Tarih Okulu Dergisi*, 9(1), 401-415.
- Gündüzalp, F. (1955), *Öğretmen Meslek Kitapları Kılavuzu (Arap Harfleriyle Basılmış Türkçe 257 Eserin İzahlı Bibliyografyası)*, s.4. İstanbul: Maarif Matbaası
- Gürsoy, A. (2016), "Eğitimin Felsefi Temelleri", (Eğitim Bilimine Giriş, Editörler: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Onur-Prof. Dr. Mustafa Şanal), Ankara: Pegem Akademi yayını
- Nizamoglu, Y. (2013)., "Yanya Vilayetinin Durumuna Dair Hazırlanan Layihalar ve Sonuçları" *OTAM*, 33, 197-228.
- Şanal, M. (2003) "Tarihsel Süreç İçerisinde Osmanlı Devleti'nde İlköğretime Erkek Öğretmen Yetiştiren Kurumların Doğuşu ve Gelişimi", *Eğitim Araştırmaları*, 10, 116-122.
- Şanal, M., (2002) *Türkiye'de Öğretmen Okullarında Okutulan Meslek Dersi Kitaplarının Pedagojik Açısından Değerlendirilmesi(1848-1918)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şanal, M., (1999) Toplumsal Değişim Süreci İçerisinde Öğretmenler ve Öğretmen Rollerindeki Değişmeler, *Eğitim Yönetimi*, 5 (17) ,53-64.
- Şanal M., Durmuşçelebi M. (2010). Kosovalı Eğitimci Sabri Cemil (Yalkut) Bey'in Bazı Derslerin Özel Öğretim Yöntemlerine İlişkin Görüşleri, *Bal-Tam Türklük Bilgisi*, (12), 258-273
- Topal, T. (2016), "Eğitim Biliminin Temel Kavramları", (Eğitim Bilimine Giriş, Editörler: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Onur-Prof. Dr. Mustafa Şanal), Ankara: Pegem Akademi yayını
- Oğuzkan A. F. (1988), *Öğretmenliğin Üç Yönü*, Ankara: Kadioğlu Matbaası,
- Ziver, (1323) *Bedraka-i Muallimin*, İstanbul: Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası